

บทความวิจัย (Research Article)

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์

Community participation in development of ecotourism

Bung boraped, Nakhon Sawan Province

สุวรรณา คุณดิลกณัฐฐา^{1*}

Suwanna Khundiloknattawasa^{1*}

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ (2) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ (3) เพื่อหาข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ เก็บข้อมูลจากครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในเขตบึงบอระเพ็ด จำนวน 376 ครัวเรือน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบ t-test และ f-test (One-way ANOVA) และทำการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของ L.S.D. (Least-Significant Different) ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านการตัดสินใจ ด้านการปฏิบัติ ด้านผลประโยชน์ และด้านการประเมินผล ตามลำดับ 2) ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า เพศ อาชีพ และความตระหนักต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ด ที่แตกต่างกันมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด ไม่แตกต่างกัน ส่วนอายุ การศึกษา รายได้ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน การใช้ประโยชน์จากบึงบอระเพ็ด การรับทราบข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาบึงบอระเพ็ด และหากหน่วยงานเปิดโอกาสให้ท่าน

¹ สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

Program in Political Science, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Nakhon Sawan Rajabhat University

*Corresponding author; email: suwanna6605@gmail.com

(Received: 10 September 2019; Revised: 11 October 2019; Accepted: 12 December 2019)

เข้าร่วมในการพัฒนาบึงบอระเพ็ดที่แตกต่างกันมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บึงบอระเพ็ด แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) หน่วยงานภาครัฐต้องมีความจริงใจในการเข้ามาพัฒนาในพื้นที่ ไม่ต้องการโครงการที่เข้ามาพัฒนาโดยที่ชุมชนไม่ต้องการ และควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมให้มากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของชุมชน การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

Abstract

The objectives of this research were (1) to study the level of community participation in tourism development of Bung Boraped (2) to compare the differences in the level of community participation in tourism development in Bung Boraped conservation Nakhon Sawan Province And (3) to find suggestions for promoting community participation in tourism development in Bung Boraped. Nakhon Sawan Province. Data were collected from 376 households in Bueng Borapet, using questionnaires as data collection tools. Data were analyzed by using statistics, frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test and f-test (One-way Anova) and analyzed the differences of mean values in pairs by LS.D. (Least-Significant Different) The research found that 1) The level of community participation in tourism development in Bung Boraped Nakhon Sawan Province at a moderate level. Including decision making, Practice, Benefits, evaluation, respectively 2) The hypothesis testing found that gender, occupation and awareness of Bueng Boraphet tourism development Different community participation in ecotourism development in Bueng Borapet Not different in age, education, income, duration of living in the community. Participating in community activities Uses of Bueng Borapet Acknowledging the news about Bueng Boraphet development And if the agency gives you the opportunity to participate in the development of Bueng Borapet The community participation in Bueng Boraphet ecotourism development was different statistically significant at the .05 level. 3) Government agencies must be sincere in coming to develop in the area. Do not want projects that come to develop, where the community does not want And should allow more people to participate.

Keywords: The participation of the community, Ecotourism

บทนำ

การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ รัฐบาลหลายประเทศให้ความสำคัญในฐานะที่เป็นยุทธศาสตร์หลักในการสร้างรายได้ และได้กำหนดให้การท่องเที่ยวมีความสำคัญในลำดับต้นของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พร้อมทั้งเร่งพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในประเทศเพื่อให้อุตสาหกรรมนี้สามารถแข่งขันกับคู่แข่งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเดิมและแหล่งท่องเที่ยวใหม่ (วิมาดา ไกรเดช, 2556) ประเทศไทยยังคงมีศักยภาพและโอกาสทางการท่องเที่ยวมากมาย ทั้งด้านทำเลที่ตั้งในการเป็นจุดศูนย์กลางของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ อุตสาหกรรมบริการของคนไทย ในปี พ.ศ. 2558 World Economic Forum (WEF) ได้จัดอันดับขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 35 จาก 141 ประเทศทั่วโลก (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2560: 4)

จังหวัดนครสวรรค์มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ เช่น บึงบอระเพ็ด ต้นกำเนิดของแม่น้ำเจ้าพระยา ประกอบด้วย แม่น้ำปิงจะมีสีค่อนข้างเขียวและแม่น้ำน่านจะมีค่อนข้างแดง เมื่อไหลมาบรรจบกันที่ปากน้ำโพ จะเห็นถึงความต่างแตกของแม่น้ำสองสาย เป็นทัศนียภาพที่สวยงาม เป็นเมืองประวัติศาสตร์ โบราณสถานโบราณวัตถุ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเพณี และศาสนา ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางมาเที่ยวเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันกำลังได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก มีรายได้เพิ่มขึ้นจากค่าใช้จ่ายต่อหัวของนักท่องเที่ยวชาวไทย ในปี พ.ศ. 2558 ร้อยละ 4.2 ส่วนรายได้เพิ่มขึ้นจากค่าใช้จ่ายต่อหัวของนักท่องเที่ยวต่างประเทศ ในปี พ.ศ. 2558 ร้อยละ 4.2 ประกอบกับแผนพัฒนาจังหวัด ปี พ.ศ. 2560 ยุทธศาสตร์ที่ 2 เน้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและธรรมชาติ จะส่งผลให้นักท่องเที่ยวมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และรายได้จากการท่องเที่ยวสูงขึ้น ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) เพิ่มขึ้น (สำนักงานสถิติจังหวัดนครสวรรค์, 2561: 1)

“บึงบอระเพ็ด” เป็นบึงน้ำจืดเกิดขึ้นตามธรรมชาติขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีเนื้อที่ประมาณ 132,737 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอท่าตะโก และอำเภอชุมแสง พื้นที่บางส่วน ประมาณ 66,250 ไร่ ได้ประกาศเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่า เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2518 บึงบอระเพ็ดมีลักษณะเป็นท้องน้ำและบึงกว้างใหญ่ มีเกาะเล็ก ๆ อยู่ในบึงประมาณ 10 เกาะ เป็นเกาะที่เกิดจากการทับถมตัวของพีชีน้ำ มีพรรณไม้น้ำหลากหลายชนิด จึงเหมาะเป็นที่อยู่อาศัยสร้างรัง วางไข่ ของนกหลายชนิด มีทัศนียภาพสวยงาม ในอดีตบึงบอระเพ็ดได้ชื่อว่าเป็น “ทะเลเหนือ” หรือ “จอมบึง” เพราะมีสัตว์และพันธุ์พืชน้ำอยู่มากมาย รู้จักกันมานานว่าเป็นแหล่งน้ำที่มีกระเชาขี้กุ่ม ปัจจุบันจะเห็นในบึงเหลืออยู่น้อยมาก จะมีให้เห็นที่ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดนครสวรรค์ ซึ่งได้เพาะพันธุ์และเลี้ยงไว้ให้นักท่องเที่ยวชมเท่านั้น เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืดแหล่งใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศ มีพันธุ์ปลาต่าง ๆ ประมาณ 148 ชนิด พันธุ์พืชที่สำรวจพบขณะนี้ประมาณ 100 ชนิด บึงบอระเพ็ดเป็นสถานที่ที่มีชื่อเสียงในด้านแหล่งอาศัยของฝูงนก มีนกประจำถิ่นและนกอพยพ รวมนับร้อยชนิด ได้แก่ นกยาง

นกนางแอ่น นกจาบคาเล็ก นกเป็ดน้ำ นกเอี้ยง นกอัญชัญ นกปากซ่อม นกกวก นกกาบบัว นกเขานกกระเรียน ฯลฯ เป็นแหล่งที่พบสัตว์หายากคือ นกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร ปลาเสือตอ โดยเฉพาะนกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร เป็นนกที่พบที่บึงบอระเพ็ดนี้แห่งเดียวในโลก (มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2561: 2)

แต่ทว่าลักษณะทั่วไปของการท่องเที่ยวที่เกี่ยวเนื่องกับสองคมที่มีทั้งด้านบวกและด้านลบ ในด้านบวกที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือการสร้างงาน สร้างอาชีพ และการกระจายรายได้ไปยังธุรกิจต่าง ๆ รวมทั้งธุรกิจชุมชน ในทางกลับกันการพัฒนาการท่องเที่ยวมุ่งตอบสนองอุปสงค์ หรือความต้องการให้มีปริมาณนักท่องเที่ยวจำนวนมากเพียงอย่างเดียว โดยละเลยอุปทานหรือทรัพยากรและองค์ประกอบทางการท่องเที่ยว ผลกระทบทางลบอย่างใหญ่หลวงจึงได้ตามมา ทั้งผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจ ที่ได้ทำให้ค่าครองชีพของประชาชนในท้องถิ่นปรับตัวเพิ่มสูงขึ้น (ประพันธ์พงศ์ ชินพงษ์, 2551: 5) มีชุมชนบางแห่งที่ได้พยายามปรุงแต่งวัฒนธรรมของตนเองตามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวจนเสียความเป็นตัวตนที่แท้จริง รวมทั้งมีการแย่งชิงเพื่อใช้ทรัพยากร ที่ถูกใช้อยู่เป็นประจำอยู่แล้วให้มีอัตราการใช้เพิ่มมากขึ้นและปลดปล่อยของเสียโดยขาดระบบการจัดการที่เหมาะสม ทำให้เกิดมลพิษและสิ่งปฏิกูลในระบบนิเวศเพิ่มมากขึ้นจนสูญเสียความสมดุล และเสื่อมโทรมไปในที่สุด (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2552: 8)

ดังนั้น ทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวนับจากนี้ไป จึงต้องให้ความสำคัญกับการวางแผนการจัดการที่ดี มุ่งสู่การเป็นการท่องเที่ยวแบบเน้นอุปทาน (Supply-Based Tourism) กล่าวคือ เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งให้ความสำคัญกับการดูแลฐานทรัพยากรและใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความเข้มแข็ง แล้วมีผลพลอยได้ คือ รายได้เสริมจากกิจกรรมการท่องเที่ยว (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2552: 9) ซึ่งการจะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวนี้ได้ มีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนฐานคิดสำคัญ สองประการ ได้แก่ ฐานคิดเชิงอุดมการณ์ โดยให้ความสำคัญกับการหวนกลับคืนสู่ธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการรักษาความสมดุลระหว่างมูลค่าและคุณค่าทางการท่องเที่ยว และฐานคิดเชิงการบริหารจัดการที่คนในท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเองกับการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในภูมิภาคอย่างทั่วถึง (บุญยสฤษฎ์ อเนกสุข, 2549: 10) และหากสามารถขับเคลื่อนกระบวนการนี้ได้สำเร็จก็จะทำให้ประเทศไทยสามารถรองรับรูปแบบการท่องเที่ยวที่กำลังจะเกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 ที่มีแนวโน้มทิศทางการเปลี่ยนแปลงเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการเรียนรู้สัมผัสกับชุมชนและชื่นชมความรื่นรมย์ของแหล่งท่องเที่ยว อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการแสวงหาการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั่นเอง (วลัยพร ธีวตระกูลไพบูลย์, 2553: 12)

หลักการโดยทั่วไปของการพัฒนาอย่างยั่งยืนจะต้องมีการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่างพอเหมาะเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ต่อไปได้ในระยะยาวนาน และมีการกระจายผลประโยชน์ให้แก่คนส่วนใหญ่ รวมทั้งมีการร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสีย อย่างไรก็ตาม ในการท่องเที่ยวที่เป็นจริงนั้น การใช้ทรัพยากรมักมีการแปรรูปทรัพยากรและอาจไม่มีการคำนึงถึงการสูญเสียหรือผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับระบบย่อยต่าง ๆ รวมทั้งผลต่อสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ดังนั้น การท่องเที่ยวที่ขาดระบบการจัดการที่ดีเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องจึงเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ประสบความสำเร็จได้เลย (อรรพรรณ เกิดจันทร์,

2557: 3) การมีส่วนร่วมของประชาชนหรือชุมชนจึงเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยว เนื่องจากประชาชนเป็นเจ้าของท้องถิ่นมีความรู้สึกในการเป็นเจ้าของซึ่งมีความรัก ความหวงแหนการพึ่งพิง และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวอยู่แล้วสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืน แก่ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวได้ (คมลักษณ์ สงทิพย์, 2557: 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หากการมีส่วนร่วมนั้นเกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของ ชุมชนอย่างแท้จริงแล้วการดำเนินการต่าง ๆ ย่อมประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของประชาชนนั้นจะต้องเกิดจากความพร้อม ความเต็มใจ ความรู้สึกผูกพัน กับท้องถิ่น วิถีชีวิต วัฒนธรรม และความกระตือรือร้นของประชาชนที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนิน กิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนตนเอง โดยขั้นตอนการมีส่วนร่วมนั้นเริ่มตั้งแต่การเข้ามามีความคิดเห็นหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนของตนเอง วิเคราะห์สภาพปัญหาร่วมกัน หาวิธีการแก้ไข ปัญหา เข้าร่วมแก้ไขปัญหตามโครงการที่กำหนดไว้ และติดตามประเมินผลงานที่เกิดขึ้น แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น (อรทัย พระทัด, 2558: 18)

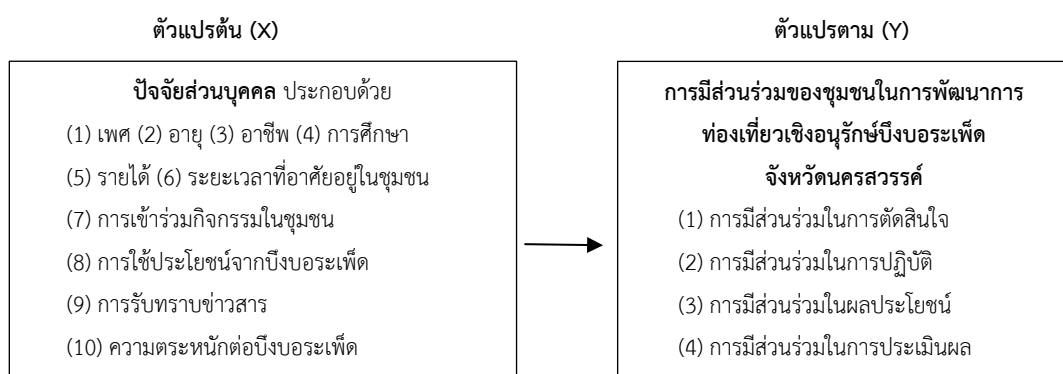
จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในบึงบอระเพ็ด ซึ่งสอดคล้องกับการจัดการท่องเที่ยวทางธรรมชาติให้มีความสมบูรณ์ มีระบบการจัดการที่ดีและถูกต้องเหมาะสมและที่สำคัญต้องมาจากคนในท้องถิ่นหรือชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการช่วยกันจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืนขึ้นมาได้และนำไปสู่การพัฒนาที่มีประสิทธิภาพและสามารถเป็นหนึ่งในแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถสร้างงาน สร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้าน และคนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดีซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้จากความร่วมมือของคนในท้องถิ่นเป็นสำคัญ รวมไปถึงการวางแผนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ดีต่อไปในอนาคต ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์” การวิจัยครั้งนี้จะส่งผลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถรับทราบถึงประเด็นที่สำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และนำไปสู่การวิเคราะห์นโยบายในการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์
2. เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ กับปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อหาข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมผู้วิจัยพบว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนมีนักวิชาการได้กำหนดขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้หลายท่าน และผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิดของ โคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1980: 223) มีความเหมาะสมที่จะนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ ใน 4 ประเด็นคือ (1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และ (4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล สามารถเขียนเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในเขตบึงบอระเพ็ด ครอบคลุมพื้นที่ 3 อำเภอ 7 ตำบล 32 หมู่บ้าน ประกอบด้วย (1) ตำบลหนองปลิง อำเภอเมือง จำนวน 999 ครัวเรือน (2) ตำบลพระนอน อำเภอเมือง จำนวน 1,382 ครัวเรือน (3) ตำบลเกรียงไกร อำเภอเมือง จำนวน 374 ครัวเรือน (4) ตำบลแควใหญ่ อำเภอเมือง จำนวน 208 ครัวเรือน (5) ตำบลทับกฤช อำเภอชุมแสง จำนวน 1,204 ครัวเรือน (6) ตำบลพนมเศษ อำเภอกำแพงแสน จำนวน 1,677 ครัวเรือน และ (7) ตำบลวังมหากา อำเภอท่าตะโก จำนวน 534 ครัวเรือน รวมทั้งหมด จำนวน 6,378 ครัวเรือน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของทาโร ยามาเน่ (Yamane, 1973) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ยอมรับความคลาดเคลื่อน 5% ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด จำนวน 376 ครัวเรือน จากนั้นจึงนำมาเทียบสัดส่วนครัวเรือนในแต่ละหมู่บ้าน จะได้กลุ่มตัวอย่างที่ต้องทำการเก็บข้อมูลในแต่ละหมู่บ้าน และทำการสุ่มตัวอย่างโดยไม่อิงความน่าจะเป็น (Non Probability Sampling) ด้วยวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบตามสะดวก (Convenience Sampling) (สุวรรณา คุณดิลกณัฐสา, 2560: 70)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ การศึกษา รายได้

ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน การใช้ประโยชน์จากบึงบอระเพ็ด การรับทราบข่าวสารเกี่ยวกับบึงบอระเพ็ด และความตระหนักต่อบึงบอระเพ็ด จำนวน 10 ข้อ ตอนที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 40 ข้อ ซึ่งเป็นแบบสอบถามมาตราส่วน (Rating scale) ประมาณค่า 5 ระดับ ตอนที่ 3 คำถามปลายเปิดเพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด

การทดสอบคุณภาพเครื่องมือ นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จแล้ว เสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความชัดเจนของภาษาและความครอบคลุมด้านเนื้อหา เพื่อหาความเที่ยงตรงด้านเนื้อหาของแบบสอบถาม ทำการทดสอบหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค (Item objective congruence: IOC) ปรากฏว่าข้อคำถามมีค่า IOC อยู่ในเกณฑ์ระหว่าง .66-1.00 แล้วนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปทำการทดลองใช้ (Try out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ชุด นำมาหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยวิธีการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ตามแบบของครอนบาค (Cronbach, 1990) และปรากฏว่าค่าแอลฟาที่ได้เท่ากับ .865

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. จัดประชุมชี้แจงทีมงานภาคสนาม ให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย เนื้อหาในแบบสอบถาม ขั้นตอนวิธีการเก็บข้อมูล และทำหนังสือประสานขออนุญาตเข้าเก็บข้อมูลจาก คณะบดีคณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ถึงกำนัน และผู้ใหญ่บ้าน ในพื้นที่เป้าหมาย
2. นำทีมงานไปเก็บข้อมูลตามที่กำหนดไว้โดยลงพื้นที่และทำการสุ่มแบบตามสะดวก (Convenience Sampling) ให้ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างแต่ละหมู่บ้านตามที่ได้กำหนดไว้
3. รวบรวมแบบสอบถามทั้งหมดตรวจสอบความสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถามเพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนถูกต้องตามที่กำหนดและบันทึกข้อมูลเข้าเครื่องคอมพิวเตอร์

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามแล้ว จะทำการวิเคราะห์โดยการประมวลผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์ และใช้สถิติที่เกี่ยวข้องได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การทดสอบ t-test และ f-test (One-way ANOVA) และทำการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของ L.S.D. (Least-Significant Different)

ผลการวิจัย

1. พบว่าประชาชนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 199 คน มีอายุตั้งแต่ 61 ปีขึ้นไป จำนวน 115 คน ประกอบอาชีพเกษตรกร จำนวน 158 สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน 217 คน มีรายได้อยู่ระหว่าง 10,000 – 20,000 บาท จำนวน 206 คน ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนระหว่าง 16-20 ปี จำนวน 258 คน การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนเป็นบางครั้ง จำนวน 278 คน การใช้ประโยชน์จากบึงบอระเพ็ดโดยการทำนาข้าว จำนวน 140 คน รับทราบข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนา

บึงบอระเพ็ดจากผู้นำชุมชน จำนวน 248 คน ความตระหนักต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ดอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 183 คน และหากหน่วยงานเปิดโอกาสให้ท่านเข้าร่วมในการพัฒนาบึงบอระเพ็ดจะเข้าร่วมเป็นบางครั้ง จำนวน 231 คน ตามลำดับ

2. ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์

ตาราง 1 ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ระดับการมี ส่วนร่วม
การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	3.25	.528	ปานกลาง
การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ	3.01	.546	ปานกลาง
การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์	2.93	.607	ปานกลาง
การมีส่วนร่วมในการประเมินผล	2.90	.524	ปานกลาง
รวม	3.02	.449	ปานกลาง

จากตาราง 1 พบว่าระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.02$, S.D. = .449) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน ได้แก่ ด้านการตัดสินใจ ($\bar{X} = 3.25$, S.D. = .528) ด้านการปฏิบัติ ($\bar{X} = 3.01$, S.D. = .546) ด้านผลประโยชน์ ($\bar{X} = 2.93$, S.D. = .607) และด้านการประเมินผล ($\bar{X} = 2.90$, S.D. = .524) ตามลำดับ

3. ผลการทดสอบสมมติฐาน

ตาราง 2 เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จำแนกตามเพศ

เพศ	ภาพรวมระดับการมีส่วนร่วม		t	Sig.
	($\bar{X}$)	(S.D.)		
ชาย	3.00	.477	-.710	.478
หญิง	3.04	.424		

จากตาราง 2 พบว่า เพศที่แตกต่างกันของประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด ไม่แตกต่างกัน

ตาราง 3 เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จำแนกตามอายุ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	7.813	5	1.563	8.488	.000
ภายในกลุ่ม	68.120	370	.184		
รวม	75.933	375			

จากตาราง 3 พบว่า อายุที่แตกต่างกันของประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่งบอระเห็ด แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือมีอายุ 51-60 ปี มีความแตกต่างกับช่วงอายุ 20-30 ปี, 41-50 ปี และ 61 ปีขึ้นไปมีความแตกต่างกับช่วงอายุ 20-30 ปี, 31-40 ปี 41-50 ปี, 51-60 ปี นอกนั้นไม่มีความแตกต่างกัน

ตาราง 4 เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จำแนกตามอาชีพ

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	1.080	5	.216	1.067	.378
ภายในกลุ่ม	74.854	370	.202		
รวม	75.933	375			

จากตาราง 4 พบว่า อาชีพที่แตกต่างกันของประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่งบอระเห็ด ไม่แตกต่างกัน

ตาราง 5 เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จำแนกตามการศึกษา

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	6.839	3	2.280	12.273	.000
ภายในกลุ่ม	69.096	372	.186		
รวม	75.933	375			

จากตาราง 5 พบว่า การศึกษาที่แตกต่างกันของประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ่งบอระเห็ด แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือระดับประถมศึกษามีความแตกต่างกับระดับมัธยมศึกษาและไม่ได้เรียน ระดับมัธยมศึกษามีความแตกต่างกับระดับปริญญาตรี และระดับปริญญาตรีมีความแตกต่างกับไม่ได้เรียน นอกนั้นไม่มีความแตกต่างกัน

ตาราง 6 เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จำแนกตามรายได้

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	3.045	4	.761	3.875	.004
ภายในกลุ่ม	72.888	371	.196		
รวม	75.933	375			

จากตาราง 6 พบว่า รายได้ที่แตกต่างกันของประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือ ประชาชนที่มีรายได้ต่อปีมากกว่า 40,001 บาท จะมีความแตกต่างทุกกลุ่มรายได้ นอกนั้นไม่มีความแตกต่างกัน

ตาราง 7 เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จำแนกตามระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	6.136	4	1.534	8.153	.000
ภายในกลุ่ม	69.798	371	.188		
รวม	75.933	375			

จากตาราง 7 พบว่า ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่แตกต่างกันของประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน 1-5 ปี และ 6-10 ปี แตกต่างกับอยู่อาศัยในชุมชน 11-15 ปี, 16-20 ปี และ มากกว่า 20 ปี นอกนั้นไม่มีความแตกต่างกัน

ตาราง 8 เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จำแนกตามการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	2.548	2	1.274	6.477	.002
ภายในกลุ่ม	73.385	373	.197		
รวม	75.933	375			

จากตาราง 8 พบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนที่แตกต่างกันของประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนเป็นบางครั้งจะแตกต่างกับเป็นประจำทุกครั้งที่ และการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนเป็นประจำทุกครั้งที่แตกต่างกับไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรม นอกนั้นไม่มีความแตกต่างกัน

ตาราง 9 เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จำแนกตามการใช้ประโยชน์จากบึงบอระเพ็ด

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	12.667	7	1.810	10.526	.000
ภายในกลุ่ม	63.266	368	.172		
รวม	75.933	375			

จากตาราง 9 พบว่า การใช้ประโยชน์จากบึงบอระเพ็ดที่แตกต่างกันของประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือ ผู้ที่ใช้ประโยชน์จากบึงบอระเพ็ด การปลูกผักแตกต่างกับการทำนาข้าว การปลูกข้าวโพดแตกต่างกับการทำนาข้าว การทำนาข้าวแตกต่างกับการทำนาบัวและจับปลา การเลี้ยงสัตว์แตกต่างกับขุดรากบัว ใบบัว และการทำนาบัวแตกต่างกับขุดรากบัวและใบบัว นอกนั้นไม่มีความแตกต่างกัน

ตาราง 10 เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จำแนกตามการรับทราบข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาบึงบอระเพ็ด

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	8.565	3	2.855	15.764	.000
ภายในกลุ่ม	67.369	372	.181		
รวม	75.933	375			

จากตาราง 10 พบว่า การรับทราบข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาบึงบอระเพ็ดที่แตกต่างกันของประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือรับข่าวสารจากผู้นำชุมชนแตกต่างกับการรับข่าวสารจากหอกระจายข่าวและหนังสือจากหน่วยงาน นอกนั้นไม่มีความแตกต่างกัน

ตาราง 11 เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จำแนกตามความตระหนักต่อการพัฒนาบึงบอระเพ็ด

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	1.186	4	.296	1.471	.210
ภายในกลุ่ม	74.747	371	.201		
รวม	75.933	375			

จากตาราง 11 พบว่า ความตระหนักต่อการพัฒนาบึงบอระเพ็ดที่แตกต่างกันของประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 12 เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จำแนกตามหน่วยงานเปิดโอกาสให้เข้าร่วมในการพัฒนาบึงบอระเพ็ด

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	3.359	2	1.679	8.632	.000
ภายในกลุ่ม	72.574	372	.195		
รวม	75.933	375			

จากตาราง 12 พบว่า ตามหน่วยงานเปิดโอกาสให้เข้าร่วมในการพัฒนาบึงบอระเพ็ดที่แตกต่างกัน ของประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด แตกต่าง กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือประชาชนเข้าร่วมในการพัฒนาบึงบอระเพ็ดทุกครั้ง แตกต่างกับการที่ประชาชนเข้าร่วมเป็นบางครั้ง นอกนั้นไม่มีความแตกต่างกัน

3. ข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนฯ มีดังนี้

3.1. ด้านหน่วยงาน ควรดำเนินการดังนี้

- (1) จัดเวทีเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นและความต้องการ
- (2) ควรสนับสนุนโครงการที่ประชาชนได้เสนอความต้องการ
- (3) สร้างความเชื่อมั่นและไว้วางใจระหว่างหน่วยงานกับประชาชนในพื้นที่
- (4) อัตราค่าบริการต่าง ๆ ควรพิจารณาความเหมาะสมกับสถานที่
- (5) กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวควรมีประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมดำเนินการด้วย ไม่ใช่

โครงการที่รัฐริเริ่มแล้วมาสั่งให้ทำ

3.2 ด้านชุมชน ควรดำเนินการดังนี้

- (1) คัดเลือกตัวแทนที่เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น
- (2) ควรให้ความร่วมมือกับหน่วยงานราชการมากกว่าต่อต้าน
- (3) ร่วมกันพัฒนาแกนนำในชุมชนเพื่อเป็นแบบอย่างในการอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่าระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ใน ระดับปานกลางทุกด้าน ได้แก่ ด้านการตัดสินใจ ด้านการปฏิบัติ ด้านผลประโยชน์ และด้านการประเมินผล ซึ่งผู้วิจัยจะทำการอภิปรายผลในแต่ละด้าน ดังนี้

ด้านการตัดสินใจ ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ อยู่ในระดับปานกลาง อาจมาจากสาเหตุประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณรอบ บึงบอระเพ็ดไม่ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องที่มีความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาบึงบอระเพ็ด ไม่ว่าจะเป็นโครงการต่าง ๆ ที่หน่วยงานหรือองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ได้นำมาพัฒนา ซึ่งแม้ว่าจะมีการเข้าร่วมประชุมเพื่อตัดสินใจต่อโครงการต่าง ๆ ยังอยู่ในระดับปานกลาง การจัดการท่องเที่ยวเป็นเรื่อง ของการจัดสรรวางแผนและสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานท้องถิ่นและคณะกรรมการที่เป็นตัวแทน ของหมู่บ้าน ประกอบกับประชาชนยังขาดความเข้าใจในเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวโดยมีส่วนร่วมและ แนวทางใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเป็นเรื่องของ หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มุ่งเน้นทางด้านธุรกิจมากกว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการจัดการ ส่วนใหญ่จะให้ทางหน่วยงานท้องถิ่นและคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นตัวแทนของชาวบ้านไปเข้าร่วมทำให้

บางครั้งชาวบ้านอีกหลายคนจึงไม่มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็น สอดคล้องกับการศึกษาของ อรรถพรณ เกิดจันทร์ (2557) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ป่าชายเลนคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่ในภาพรวมคนในชุมชนท้องถิ่นคลองโคนนั้น มีระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าชายเลนคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม ในทุก ๆ ด้าน เช่นเดียวกับการศึกษาของ จริญญา จันทร์ทรง (2555) งานวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาท้องถิ่นในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแสงใหญ่ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาท้องถิ่นในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแสงใหญ่ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าโดยภาพรวมประชาชนมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาท้องถิ่นอยู่ในระดับปานกลาง

ด้านการปฏิบัติ ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ อยู่ในระดับปานกลาง อาจมาจากสาเหตุการบริหารจัดการต่าง ๆ มีหน่วยงานของภาครัฐระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ รวมทั้งมีการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวอยู่แล้ว ชาวบ้านมีบทบาทเพียงเข้าร่วมดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติไม่มากนัก เพียงแต่จะให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นเรื่อง ๆ ไปเท่านั้น ซึ่งจะเห็นได้จากข้อมูลการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนของประชาชนที่อาศัยอยู่รอบบึงบอระเพ็ดจะเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นบางครั้งเท่านั้น ย่อมสะท้อนให้เห็นว่าประชาชนยังมองว่าการปฏิบัติเป็นเรื่องของหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบ ชาวบ้านมีหน้าที่เข้าร่วมเท่านั้น ประกอบกับการประกอบอาชีพของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรจึงไม่มีเวลาเข้าร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ พรทิพย์ ทับแวว (2554) เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น: กรณีศึกษาเทศบาลตำบล บ้านเกาะ อำเภอมะนัง จังหวัดอุตรดิตถ์ ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นในระดับปานกลาง โดยปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น ได้แก่ ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล อาชีพ ทั้งนี้จึงสอดคล้องกับผลการศึกษาของงานวิจัยชิ้นนี้ ด้านปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคลเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมออกแรงในการทำกิจกรรมหรือโครงการเพื่อพัฒนาท้องถิ่น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรรถพรณ เกิดจันทร์ (2557) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ป่าชายเลนคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่าระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ป่าชายเลนคลองโคน ส่วนใหญ่มีระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในระดับการมีส่วนร่วมปานกลางเช่นเดียวกัน

ด้านผลประโยชน์ ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ อยู่ในระดับปานกลาง อาจมาจากสาเหตุประชาชนที่อาศัยอยู่รอบบึงบอระเพ็ดมองว่าตนเองไม่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว แม้ว่าจะมีการสร้างอาชีพให้กับคนในชุมชนส่วนหนึ่งก็ตาม เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่เป็นประกอบอาชีพด้านการเกษตร ทำนา หาปลา เลี้ยงสัตว์ เก็บบัวขาย ฯลฯ ไม่ได้มีอาชีพด้านบริการด้านการท่องเที่ยว จึงไม่ได้ให้ความสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วม

ในการพัฒนา ส่งผลให้เกิดมุมมองเช่นนี้ สอดคล้องกับการศึกษาของ กนกพร ศานติวรพงษ์ (2558) การวิจัย การสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หาดเจ้าหลาว-แหลมเสด็จ จังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัย พบว่า ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนต้องมีความเห็นสอดคล้องกันในเรื่องการมีส่วนร่วมต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในหาดเจ้าหลาว-แหลมเสด็จ จังหวัดจันทบุรี นั้นต้องเกิดจากการที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้อง ร่วมกันคิด ร่วมวางแผน ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันรับผิดชอบด้วยกันก่อน จึงจะมีสิทธิ์อันชอบธรรมในการ ร่วมกันรับผลประโยชน์ จึงจะเกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ บิณดา วิริยางกูร (2554) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น: กรณีศึกษาองค์การบริหาร ส่วนตำบลอ้อมเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ซึ่งผลการวิจัยพบว่าประชาชนในพื้นที่ไม่ได้มีส่วนร่วม ในการรับผลประโยชน์อย่างแท้จริงจึงทำให้ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านผลประโยชน์อยู่ในระดับ ปานกลาง

ด้านการประเมินผล ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ อยู่ในระดับปานกลาง จากข้อมูลส่วนบุคคลพบว่าประชาชนส่วนใหญ่สำเร็จ การศึกษาระดับประถมศึกษา ประกอบอาชีพเกษตรกร มีความตระหนักต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอยู่ใน ระดับปานกลาง คงเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ไม่ให้ความสำคัญของการเข้าร่วมประเมินติดตามประเมินผลของการ ดำเนินการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาบึงบอระเพ็ด เพราะแม้แต่พะวงเรื่องปากท้องเสียเป็นส่วนใหญ่ และประชาชนเห็นว่าแต่ละชุมชนจะมีตัวแทนเข้าร่วมในการเป็นคณะกรรมการที่มีจะมีบทบาทเป็นปาก เสียงแทนชาวบ้านที่ไม่ค่อยรู้เรื่องอยู่แล้วจึงทำให้ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับดังกล่าว สอดคล้องกับการศึกษาของ ธนรัตน์ รัตนพงศ์ธร และคณะ (2559) การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชน ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนอโยธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่าการมีส่วนร่วมของ ชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนอโยธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการมีส่วนร่วมใน การติดตามผลการดำเนินงานประชาชนมีส่วนร่วมในการลงมติในที่ประชุมตามโอกาสที่มีการเรียกประชุม ของหมู่บ้าน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนใน การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่ และการศึกษาของ ทศนาวลัย ดันติเอกรัตน์ และนบ ศรีจันทร์ (2560) เรื่อง แนวทางการพัฒนาการจัดการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของประชาชนในท้องถิ่น กรณีศึกษาเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของ ประชากรอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน จากการทดสอบสมมติฐานพบว่า (1) เพศ อาชีพ และความ ตระหนักต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ดที่แตกต่างกันการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บึงบอระเพ็ดไม่แตกต่างกันนั้นอาจมาจากส่วนใหญ่ผู้ที่ตอบแบบสอบถามมีอาชีพ เกษตรกร จึงทำให้มีความตระหนักต่อการใช้ประโยชน์จากบึงบอระเพ็ดค่อนข้างปานกลาง ไม่ได้ให้ ความสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยว มองว่าตนเองไม่ได้ประโยชน์จากการเข้าไปมีส่วนร่วมดังกล่าว สอดคล้องกับการศึกษาของ ทศนาวลัย ดันติเอกรัตน์ และนบ ศรีจันทร์ (2560) เรื่อง แนวทางการ พัฒนาการจัดการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของประชาชนในท้องถิ่น กรณีศึกษาเกาะลิบง

อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง พบว่าเพศต่างกันจะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในท้องถิ่นไม่แตกต่างกัน เช่นเดียวกับการศึกษาของ อรพรรณ เกิดจันทร์ (2557) การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ป่าชายเลนคลองโคน จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า อาชีพที่แตกต่างกันทำให้มีระดับการมีส่วนร่วมที่ไม่แตกต่างกัน (2) อายุ การศึกษา รายได้ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน การใช้ประโยชน์จากบึงบอระเพ็ด การรับทราบข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาบึงบอระเพ็ด และหากหน่วยงานเปิดโอกาสให้ท่านเข้าร่วมในการพัฒนาบึงบอระเพ็ดที่แตกต่างกัน การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บึงบอระเพ็ดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 นั้น อาจมาจากการความแตกต่างกันในเรื่องของอายุมากกับอายุน้อย เพราะผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ 61 ปีขึ้นไป ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัยในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บึงบอระเพ็ด ซึ่งมุมมองเหล่านี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และระดับการศึกษา ซึ่งจากการศึกษาที่พบว่า คนในชุมชนมีระดับการศึกษาที่แตกต่างกันส่วนมากมีระดับการศึกษาระดับประถมศึกษาเท่านั้น จึงไม่ได้ให้ความสำคัญของการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเพราะยังมีมุมมองว่าห่างไกลกับการดำเนินชีวิตของตนเองที่ต้องหารายได้จากการทำงานมากกว่าการท่องเที่ยว ซึ่งในประเด็นของรายได้ก็พบว่ามียาได้น้อย และคนส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในบึงบอระเพ็ดนี้ค่อนข้างนาน ส่วนใหญ่จะอยู่อาศัยในบึงบอระเพ็ดมานานระหว่าง 16-20 ปี จึงมีความผูกพันกับวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นแบบเดิม ๆ ไม่ได้เห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวที่จะเข้ามาพัฒนาก็เลยทำให้เกิดความแตกต่างกันขึ้นได้ เช่นเดียวกับประชาชนส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์จากบึงบอระเพ็ดไปในเรื่องการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ จับปลาเลี้ยงครอบครัวมานานจึงมีมุมมองในเรื่องของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การเข้าร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน หรือการเปิดโอกาสให้ร่วมพัฒนาจากหน่วยงาน ประชาชนก็จะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันไม่ยอมรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเพราะมองว่าตนเองไม่ได้ประโยชน์จากการพัฒนาในด้านนี้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อานิสงค์ โอทาทะวงศ์ (2557) ทำวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทะเลบัวแดงในเขตเทศบาลตำบลเชียงแหว อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี พบว่ารายได้ ระยะทางไปยังทะเลบัวแดง สถานภาพในชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน การใช้ประโยชน์จากทะเลบัวแดง ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการท่องเที่ยวทะเลบัวแดง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบในการพัฒนาบึงบอระเพ็ด ควรให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เนื่องจากประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่และคาดหวังว่าหน่วยงานภาครัฐเข้ามามีบทบาทสำคัญเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน

2. หน่วยงานภาครัฐควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนของการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผลประโยชน์ เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนตรงกับความต้องการ และเกิดความรักและหวงแหนประหนึ่งเป็นเจ้าของ

3. จากข้อเสนอแนะเห็นว่าประชาชนต้องการความจริงจังในการเข้ามาพัฒนาในพื้นที่ที่เขาอยู่อาศัยไม่ต้องการโครงการที่เข้ามาพัฒนาโดยที่ชุมชนไม่ต้องการ ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐควรที่จะนำข้อมูลเหล่านี้มาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาจิตวิทยวิจัยเพื่อพัฒนาบึงบอระเพ็ดตามความต้องการของชุมชน เพื่อการพัฒนาที่คงอยู่และยั่งยืน

2. ควรทำการวิจัยในประเด็นของรูปแบบในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาบึงบอระเพ็ดร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ

3. ควรทำการวิจัยประเด็นของการสร้างความตระหนักของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟู บึงบอระเพ็ด

เอกสารอ้างอิง

กนกพร ศานติวรพงษ์. (2558). *การสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หาดเจ้าหลาว-แหลม*

เสด็จ จังหวัดจันทบุรี (รายงานการวิจัย). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2*

(พ.ศ. 2560-2564). กรุงเทพฯ: องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

คมลักษณ์ สงทิพย์. (2557). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์*

กรณีศึกษา ตลาดน้ำวัดตะเคียน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร

มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, กรุงเทพฯ.

จริญญา จันทรทรง. (2555). *การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาท้องถิ่นในเขตองค์การบริหารส่วน*

ตำบลหนองแสงใหญ่ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร

มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, อุบลราชธานี.

ทัศนาวลัย ตันติเอกรัตน์, และนบ ศรีจันทร์. (2560). *แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการ*

ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของประชาชนในท้องถิ่น กรณีศึกษาเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง

(รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสวนดุสิต.

เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2552). *บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่าง*

ยั่งยืนบนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. นนทบุรี: วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบัน

พระปกเกล้า.

- ธนรัตน์ รัตนพงศ์ธระ, ทรงวิทย์ เจริญกิจธนาภ และธารณี นวัสนธิ์. (2559). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนอโยธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม*, 5(2), 8-16.
- บุญยสฤษฎ์ อเนกสุข. (2549). *กระบวนการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม* (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- ปวีณา วีรยางกูร. (2554). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลอ้อมเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี* (การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- ประพันธ์พงศ์ ชินพงษ์. (2551). *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- พรทิพย์ ทับแก้ว. (2554). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น: กรณีศึกษา เทศบาลตำบลบ้านเกาะ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี* (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก.
- มหาวิทยาลัยนเรศวร. (2561). *โครงการศึกษาทบทวนแผนการพัฒนาและฟื้นฟูบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์*. พิษณุโลก: หน่วยวิจัยและพัฒนาบูรณาการเกษตรและสิ่งแวดล้อม คณะเกษตรศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- วลัยพร ธีวตระกูลไพบูลย์. (2553). *พฤติกรรมนักท่องเที่ยว* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- วิมาดา ไกรเดช. (2556). *ผลกระทบจากการท่องเที่ยวด้านเศรษฐกิจ และสังคมในเขตเทศบาลตำบลเพ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง* (ภาคินพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, จันทบุรี.
- สุวรรณา คุณติภรณ์ฐวสา. (2560). *การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย*. นครสวรรค์: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- สำนักงานสถิติจังหวัดนครสวรรค์. (2561). *สถานการณ์การท่องเที่ยวจังหวัดนครสวรรค์*. นครสวรรค์: สำนักงานสถิติจังหวัดนครสวรรค์.
- อานิสงค์ โอทาตะวงศ์. (2557). การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทะเลบัวแดงในเขตเทศบาลตำบลเชียงแห อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี. *วารสารวิทยบริการมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, 25(1), 47-53.
- อรทัย พระทัด. (2558). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์* (กรณีศึกษา ชุมชนป้อมมหากาฬ (การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

อรรรรณ เกิดจันทร์. (2557). *การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าชายเลนคลองโคก จังหวัดสมุทรสงคราม* (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, กรุงเทพฯ.

Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1980). *Participation place in rural development: Seeking clarity through specificity, world development*. New York: Cornell University.

Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of psychological testing* (5th ed.). New York: Harper Collins Publishers.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis* (3rd ed.). New York: Harper and Row Publication.